

NAZIV IGROKAZ U KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNO-JEZIČNOJ SREDINI

Olga Šojat

Na ovaj su me rad potakla dosadašnja znanstvena traganja za najstarijom potvrdom naziva *igrokaz* u hrvatskom dramsko-kazališnom nazivlju, pa i pokušaji da se taj izraz uvrsti među riječi prevedene s njemačkog ili mađarskog jezika.

Matthias Rammelmeyer¹ smatra da je naziv *igrokaz* prevedenica njemačkog izraza *das Schauspiel*, a Nikola Batušić² da je „izvedenica prema njemačkom” odnosno „riječ nastala prema njemačkoj *das Schauspiel*”. Takvo tumačenje osporavaju Robert Zett³ i István Nyomárkay,⁴ a protivi mu se i sama tvorba hrvatske složenice. Ona, naime, sadrži imeničku osnovu *igr-* + spojnik *-o-* + glagolsku osnovu *kaz-* + sufiks \emptyset , a složenica *das Schauspiel* sastoji se od glagolske osnove *schau-* (gledati, motriti, promatrati) i imenice *das Spiel* (igra).

Glagol *kazati* – kojega osnova tvori drugi dio složenice *igrokaz* – u kajkavskom ima prvenstveno značenje *pokazati, pokazivati, prikazati, prikazivati*. Velik broj potvrda za to može se naći u djelima kajkavskih pisaca, a to posvjedočuje i drugi (kajkavsko-latinski) dio *Gazofilacija* Ivana Belostenca. Natuknicu *Kasèm, -zati* Belostenec u tom rječniku na prvome mjestu tumači kajkavskim riječima *ukasujem, kasujem*, a zatim i latinskim izrazima i frazom; *Ostento, is, monstro, demonstro, comonstro, digitum ad rem quam-piam extendo*. Navedena značenja potkrepljuje i većim brojem primjera: *kasem zube, kasemsze, deřsimsze junakom, kasem veszelo szęrcze, kasem lyubav, prikazivam lyubav*. Tek na kraju te natuknice daje i druga značenja homonima *kazati*: *kasem, povedam*, ali bez popratnih primjera, što ukazuje na činjenicu da kajkavski jezik to drugo značenje, u pravilu, nije poznavao. U terminu *igrokaz*, glagolska osnova *kaz-* nije, dakle, u vezi s glagolom *kazati* koji znači *reći, govoriti*.

Iz naprijed iznesenoga proizlazi da se hrvatska složenica *igrokaz* razlikuje od njemačke složenice *das Schauspiel* po svojoj gramatičkoj tvorbi, po mjestu koje glagolske osnove u tim terminima zauzimaju, pa i po značenju glagola *kazati* i glagola *schauen* koje u obliku glagolske osnove te složenice sadrže – ukratko: da naziv *igrokaz* nije prevedenica njemačkoga naziva *das Schauspiel*.

Prema I. Nyomárkavu, nazivu *igrokaz* „uzor treba tražiti u mađarskom jeziku”. Mađarski izraz *játékszín*, koji autor navodi kao uzor spomenutom hrvatskom izrazu, složen je od imenice *játék* koja znači *igra* (pored ostalih značenja) i od imenice *szín* koja (uz ostalo) znači *pozornica*. Zbog toga se ne može reći da bi *igrokaz* bio mađarska prevedenica.

¹ *Die deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen. Beiträge zur Lexikologie und Wortbildung*, Wiesbaden, 1975, str. 188.

² *Kajkavska kazališna terminologija, Hrvatski dijalektološki zbornik JAZU*, knj. 6., Zagreb, 1982, str. 62.

³ *O problematici složenica tipa „nogomet”*, *Jezik*, XVI, str. 108.

⁴ *Igrokaz od Schauspiel?*, *Jezik*, 29, str. 89–91.

Prevedenica njemačkog izraza *das Schauspiel* u kajkavskom je ipak postojala, ali samo u starijem razdoblju rada kajkavskih pisaca, i to u obliku *gledoigra* (glagolska osnova *gled-* + spojnik *-o-* + imenica *igra* + sufiks \emptyset), koji po svojim sastavnim dijelovima u potpunosti odgovara spomenutoj njemačkoj riječi.

Gledoigra je zabilježena u prvom (latinsko-kajkavskom) dijelu *Gazofilacija* Ivana Belostenca, gdje autor s.v. *Theatralis*, *-le* taj latinski pridjev tumači riječima „*gledanichki, k-g l e d o - i g r e szlissajuchi*”. Da bi protumačio natuknicu *Theatrum*, *-tri* (na istoj stranici), Belostenec se pomaže izrazom *igra*: „*pokazalische igrih, gledalische od kudsze igre glede, igre gledajuče lyuczтво*”, ali natuknicu *Tragoedia*, *-ae* opet tumači riječima koje sadrže termin *gledoigra*: „*Tusno igre kazanye, tusna g l e d o - i g r a*”, a tu riječ upotrebljava i uz natuknicu *Tragoedus*, *-di*. *Tragoediographus*, *-phi*: „*Igrás tusneh duguvany, ili g l e d o - i g r i h*”.

Naslućujem, s ogradom, da je *gledoigra* tvorenica Belostenčeva i da ju je u *Gazophylacium* unio on sam, a ne tek kasniji redaktori toga djela. Kako je taj rječnik tiskan stotinjak godina nakon postanka rukopisa, to jest 1740., kajkavski se intelektualni krug u to vrijeme (i kasnije) njime svakako služio, pa je mogao poznavati i termin *gledoigra*. Ali, u kajkavsko dramsko-kazališno nazivlje ta riječ nije ušla. To potvrđuju dva kajkavska dramska teksta koja su tiskom objavljena u drugoj polovici 18. stoljeća, a prije početka kazališnoga rada u Sjemeništu: *Lysimachus* (Charles De la Rue – Josip Županić de Sibenege) iz 1768. i *Sveti Aleksij* (Tito Brezovački) iz 1786. Na prvoj je zabilježeno – kako to u svojim radovima spominje i N. Batušić – da je „*vu p r i p e c h e n j u n e s z r e c h n o d o k o n c h a n o m u poszlussitelom [...] pred ochi postavljen*” (spac. O.Š.), što je, zapravo, samo širi opis dramske vrste koji je imao zamijeniti strani termin *tragedija* (Belostenec: *tužna gledoigra*). A uz naslov *Svetog Aleksija* Brezovački uopće ne označuje dramsku vrstu kojoj to njegovo djelo pripada. Iz toga se može zaključiti da u vrijeme tiskanja tih dviju drama termin *igrokaz* u kajkavskoj kazališnoj terminologiji još nije postojao, odnosno da je stvoren tek kasnije.

U tvorbenom sustavu hrvatskoga jezika nema složenica koje bi u prvom svom dijelu imale glagolsku osnovu – osim onih kojima ta osnova ima imperativni oblik; na primjer: *kaziprst*, *lazitorba*, *razbibriga* itd. To vrijedi danas, a svakako je vrijedilo i u vrijeme kad je nastala složenica *gledoigra* koja se po svojim sastavnim dijelovima od toga tvorbenog načina razlikuje. To je također jedan od razloga što taj izraz nisu usvojili ni kajkavski pisci ni oni koji su u sjevernoj Hrvatskoj bili kompetentni za jezična pitanja.

*

Da bi se na području hrvatskokajkavske dramske književnosti došlo do prve potvrde naziva *igrokaz*, treba prikazati rezultate koji su o tome u stručnoj literaturi već izneseni, pa od njih krenuti u starije vrijeme.

Nikola Batušić, kao začetnik tog istraživanja, u svojoj knjizi *Hrvatska drama od Demetra do Šenoe*⁵ taj izraz u kajkavskoj kazališnoj terminologiji nalazi „tek na rukopisu ano-

⁵ Zagreb, 1976, str. 159. i 160.

nimne kajkavske komedije *Čini barona Tamburlana*”.⁶ Taj je rukopis nastao 1801., a 1802. drama je u Sjemeništu prvi put izvedena.⁷

Da se termin *igrokaz* u razdoblju sjemenišnoga dramskog rada upotrebljavao 1802., utvrdio je i I. Nyomárkay⁸, neovisno o N. Batušiću. Našao ga je na kazališnom oglasu iz te godine, što ga je u svojoj knjizi *Hrvatski i srpski teatar* reproducirao Pavao Cindrić.⁹

Na toj se kazališnoj objavi općinstvo obavještava da će se IGROKAZ (to je prva riječ teksta i na čelu objave otisnuta je verzalom) *Nazloba med bratmi* izvesti „vu Zagrebu dana 1^{oga} Martiussa 1802. vu Kralevszkom konviktussu”. No, taj se prijevod već godinu dana prije (1800.) davao i u Sjemeništu, pod naslovom *Bratjonazlob*, a na rukopisu, u podnaslovu, označen je kao „i g r o k a z vu peteh pokazeh od gozpona Augusta od Kotzebuea” (spac. O.Š.).¹⁰

Nastavljajući traženje najstarije potvrde naziva *igrokaz*, N. Batušić u članku *Kajkavska kazališna terminologija* (str. 62.–64.) dopunjuje podatke iznesene u svojoj knjizi *Hrvatska drama od Demetra do Šenoe*, pa kaže da se ta oznaka dramske vrste u sjemenišnom nazivlju od svih ostalih termina za taj pojam pojavljuje najčešće, i to počevši s rukopisnom dramom *Sámo siromaštvo ne čini nesrečnoga*, koja se u Sjemeništu prikazivala 1799.; istu oznaku nose, po N. Batušiću, rukopisne sjemenišne drame *Mislibolesnik iliti Hipokondrijakuš* iz 1803. (repriza 1808.) i *Poslenović i njegovi sini* iz 1809., pa i neke mlađe.

Tako je N. Batušić, tražeći prvu potvrdu naziva *igrokaz*, došao i do 1799. godine. Ali, u tom traženju treba poći još koju godinu unatrag. Sustavno izvođenje prijevoda/preradbi njemačkih drama svjetovnoga sadržaja započinje u Sjemeništu 1792. dramskim tekstom *Pravdenič i Poštenčić iliti Ovak biva negda na ladanju*, a već i taj je rukopis u podnaslovu označen kao „jeden i g r o k a z iz nemachkoga na horvaczki jezik preneshen, vu nemachkom od Karla Ekerczhauzena zkupszlosen”¹¹ (spac. O.Š.). Ipak, ni ta potvrda termina *igrokaz* nije najstarija, jer se on već 1791. javlja na rukopisu kajkavske drame *Imenoslavnik iliti Rečnopesmen i g r o k a z* (spac. O.Š.) Tomaša Mikloušića. Iste se godine taj komad u Sjemeništu i prikazivao, kao *prva* kazališna priredba u tom zavedu, pa je to najstarija pismena potvrda naziva *igrokaz* iz razdoblja sjemenišnih izvedaba. A 1791. je granična godina – prije nje se u kajkavskom *dramskom* nazivlju taj izraz

⁶ U istom djelu N. Batušić navodi i neke mlađe potvrde naziva *igrokaz*: na rukopisu kajkavske drame *Nije vsaki cepeliš na vsaku nogu* (prikazana 1804. i 1826.), na Mikloušićevu izdanju drame *Ljubomirović ili Prijatelj pravi* (1821.; autori Goldoni–Jandrić) i na njegovu izdanju *Diogeneša* (1823.), pa i na tiskanu kazališnom komadu *Golub* (1832.; autor Ljudevit Vukotinović). – Posljednje se tri drame u Sjemeništu nisu prikazivale.

⁷ Usp. F. Fancev: *Dva igrokaza hrvatske kajkavske dramatike iz početka 19. vijeka (Građa za povijest književnosti hrvatske JAZU, XV, Zagreb, 1940., str. 216.)*.

⁸ N. dj., str. 90.

⁹ Zagreb, 1960. Prije Cindrića reprodukciju tog oglasa unio je N. Andrić u *Spomen-knjigu Hrvatskoga zem. kazališta* (Zagreb, 1895., str. 4.), a kasnije i N. Batušić, u svoje opsežno djelo *Povijest hrvatskoga kazališta* (Zagreb, 1981., str. 197.). – Objavljujući tu reprodukciju, navedeni autori nisu imali namjeru da traže prvu potvrdu naziva *igrokaz*.

¹⁰ Ovaj i ostale podnaslove sjemenišnih rukopisa prenosim iz rasprave N. Andrića *Izvori starih kajkavskih drama (Rad JAZU, knj. 146., Zagreb, 1901.)*, gdje autor za većinu tih rukopisa navodi izvorne naslove i podnaslove (starom grafijom), što je izvanredno pomagalo da se utvrdi životni put termina *igrokaz*.

¹¹ N. Andrić, *Izvori*, str. 6.

ne javlja. Od tada dalje tim je terminom označen najveći broj sjemenišnih rukopisa, uz zanemarljive izuzetke.¹²

*

U razdoblju kad Mikloušić prvi put ili ponovo izdaje kajkavske kazališne komade (a ti se nisu prikazivali u Sjemeništu), njihovu pripadnost određenoj dramskoj vrsti on defini- ra ovako: *Ljubomirović ili Prijatelj pravi* (1821) nosi oznaku *igrokaz*, *Diogeneš je* (1823) *veszeli igrokaz*, a *Lizimakuš* (1823) *igrokaz saloztni*. Mikloušić, dakle, u sva tri slučaja primjenjuje ili naziv *igrokaz* sam, ili tom izrazu dodaje atribut koji ga pobliže označuje. Ali, objavljujući novo izdanje *Matijaša, grabancijaša dijaka* (1821),¹³ podatak o dramskoj vrsti toga djela ne navodi, vjerojatno poštujući postupak autora, svoga deset godina starijega i već umrloga književnog druga Tita Brezovačkoga, koji je, još za svoga života, na prvom izdanju toga djela – kad se već termin *igrokaz* bio „uhodao” – oznaku dramske vrste spretno izbjegao, očito ne slučajno, već s određenim razlozima.

Mikloušić se, prema iznesenome, nazivom *igrokaz* ne služi samo na svom književnom prvencu, već redovno i kasnije kad redigira i izdaje kajkavske dramske tekstove – ako nema poseban razlog da tu oznaku dramske vrste izostavi.

*

Kao pitomac zagrebačkoga Sjemeništa, Mikloušić je upućen na studij teologije u Centralno sjemenište u Pešti, gdje je proboravio četiri godine („Leto 1787 i sledeća”). Nakon povratka u Zagreb (1790), uskoro se (1791) u Sjemeništu izvodi njegov *Imenoslavlник*, prigodan dramski tekst koji on nije sastavio ni na latinskom ni na njemačkom, na jezicima kojima su se prigodnice često pisale, već na *kajkavskom* – a to potvrđuje patriotske sklonosti i njegove i njegova slavljenika (Matijaša Ašpergera), pa i uprave Sjemeništa, koja tim djelom navješćuje dugogodišnje kajkavske kazališne priredbe u tom zavedu. Tri desetljeća kasnije, izdajući svoj *Izbor dugovanj vsakovrstneh* (1821), Mikloušić se s priznanjem sjeća kako se, za vrijeme njegova boravka u Pešti, Mađari „na to postavili

¹² Među takve izuzetke ide, prema podacima u *Izvorima* N. Andrića, drama *Hervati vu Zadaru* (1822.) koja nosi oznaku *voinichka igra*.

¹³ Ovdje bih se usput željela dotaknuti načina na koji se u novu grafiju prenosi naslov te drame Tita Brezovačkoga. Na njezinu prvom izdanju, iz 1804., za koje je naslovnu stranicu vjerojatno priredio autor sam, glavni je naslov tiskan u ovom obliku: MATHIAS / GRABANTZIAS / DIAK; svaka je od te tri riječi u posebnom retku, a sve su otisnute verzalom, prva nešto krupnijim. U stručnoj se literaturi taj naslov novom grafijom vrlo često navodi pogrešno: ili kao *Matijaš Grabancijaš dijak* ili kao *Matijaš grabancijaš dijak*. Oba ta naslova sadrže po jednu sitnu, ali ne i nevažnu pogrešku. Ponajprije, prema današnjim pravilima o primjeni velikoga slova, na početku riječi *grabancijaš* veliko slovo nema opravdanja, pa tu riječ treba pisati malim slovom. Osim toga, imenički apozicijski skup *grabancijaš dijak* po smislu je međusobno povezan, ali ujedno je odvojen od riječi/imena *Matijaš* koju pobliže označuje; a budući da taj skup ima postpozitivan položaj, zahtijeva da se ispred njega stavi zarez. Prema tome, naslov te Tituševe drame treba transkribirati u ovom grafijsko-pravopisnom obliku: *Matijaš, grabancijaš dijak*. – Kako je na izdanju iz 1804. prva riječ glavnoga naslova (*Matijaš*) istaknuta nešto krupnijim verzalom, Brezovački nije bio dužan da iza nje stavi zarez. – Priznajem: ovdje navedenu drugu pogrešku ranije ni sama nisam uočila, pa sam taj naslov u novu grafiju prenosila bez zarez a za riječi/imena *Matijaš*.

li jesu bili, da svoj narodni vugerski jezik popraviju, osvetlaju i izvišiju”.¹⁴ To nastojanje Madžara trajno mu je lebdjelo pred očima, jer se podudaralo s njegovim radom za narod i s njegovom željom da se kajkavski jezik njeguje, unapreduje i čisti.

Studijem u domovini i izvan nje, Mikloušić je stekao vrlo solidan temelj za takav rad. Završivši studij, postaje profesor u zagrebačkoj Arhigimnaziji i tu deset godina predaje poetiku i gramatiku.¹⁵ U isto se vrijeme počinje baviti prevodenjem, redigira nabožna djela, a kasnije priređuje za tisak i objavljuje drame kajkavskih pisaca; ujedno se bavi mišlju da sastavi gramatiku i rječnik kajkavskoga jezika. Ukratko: razvija bogatu dje-latnost na književno-jezičnom području.

Briga o jeziku jasno proizlazi i iz onih Mikloušićevih riječi u *Izboru dugovanj vsakovrstneh* kojima se on, dosegovši pedesete godine svoga života, osvrće na dotadašnji svoj rad. Tu ističe da je njegova namisao bila „naš domorodni jezik kuliko osvetlati” i „domovine svojoj po osvetlanju narodnoga jezika diku pribaviti”,¹⁶ pri čemu izrazi *osvetlati* i *osvetlanje* znače da je kajkavski jezik želio *proslaviti, uglasti, dotjerati, ukrasiti*.¹⁷ U vezi s terminom *igrokaz*, osobito su značajne njegove riječi da narodni jezik – „koji pred vnogemi s plodnostjum rečih dičiti se more” – „p o v n o ž a t i i osvetlati nastoja”¹⁸ (spac. O.Š.) Izraz *povnožati* govori da je Mikloušić težio za bogaćenjem dotadašnjega kajkavskog jezičnog fonda, to jest da ga je nastojao dopunjavati, pa i čistiti od tuđih natruha. Iz toga se može naslutiti da je neke kajkavske zamjene za tuđice i sam stvarao. Rad u tom smjeru očituje se u njegovim najpoznatijim djelima: u *Stoletnom horvatskom kalendaru* (1819) i u *Izboru dugovanj vsakovrstneh*. U oba se ta djela na više mjesta služi kajkavskim jezičnim inovacijama, a tuđicu pri tom, lakšega razumijevanja radi, dodaje u zagradama;¹⁹ na primjer: *shèzdeszetka* (minuta), *podrugajicza* (sekunda), *protuletna nochijednachina* (Aequinoctium vernum), *szunczoztaja* (Solstitium), *zvézdogledztvo* (Aspectus), *gnojnik* (Mistbeet), *piszmtvor* (opus), *zbornemi* (diaetales) itd. Ne može se i ne smije se uzeti kao da je sve te ekvivalente za tuđe riječi stvorio Mikloušić sam, ali isto se tako ne može isključiti mogućnost da koji od tih neologizama potječe i od njega.

Unatoč naprijed iznesenim činjenicama koje svjedoče da se Mikloušić isticao svojim rodoljubljem, svojom brigom o unapređivanju kajkavskoga jezika i nastojanjem da se taj

¹⁴ Ulomke iz Mikloušićeva *Izboru dugovanj vsakovrstneh* pretiskao je (novom grafijom) Franjo Francev u djelu *Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga prepорода, 1790–1832 (Grada za povijest književnosti hrvatske JAZU, XII, Zagreb, 1933.)*. – Pri citiranju iz Mikloušićeva *Izboru*, u ovom se radu služim tekстом objavljenim u *Dokumentima*; gornje citate vidi na str. 150. toga djela.

¹⁵ U svom pismu Pavlu Josipu Šafaříku (od 31. listopada 1830.), Mikloušić daje kratku svoju biografiju, na latinskom jeziku, i bibliografski popis svojih do 1830. objavljenih radova. Te je podatke od njega zatražio P.J. Šafařík, jer ih je trebao za svoje djelo *Geschichte der südslavischen Literatur*. – Mikloušićevo je pismo u Pragu našao i u Zagrebu objavio Milan Ratković: *Croatica iz praskih arhiva (Grada za povijest književnosti hrvatske JAZU, XIII, str. 152–186, Zagreb, 1938.; vidi str. 152.)* – Iz toga Mikloušićeva pisma crpem neke pojedinosti, važne za ovaj rad.

¹⁶ F. Fancev, *Dokumenti*, str. 149. i 150.

¹⁷ Prema latinskim izrazima kojima Belostenec u *Gazofilaciju* tumači glagol *osvetlati*, u Divkovićevu se latinsko-hrvatskom rječniku nalaze, pored drugih, i ovdje navedena značenja.

¹⁸ F. Fancev, *Dokumenti*, str. 150. i 166.

¹⁹ Tim su se postupkom prigodice služili i neki stariji kajkavski pisci, pa i pojedini pisci iz prvih godina ilirizma.

jezik čisti od tudica, pa i unatoč tome što se termin *igrokaz* u sjemenišnom kajkavskom nazivlju prvi put javlja u rukopisu *njegova* dramskog djela, zasad se još sa sigurnošću ne može tvrditi da je Mikloušić „autor” toga termina. Prije postavljanja takve tvrdnje trebalo bi istražiti ne javlja li se taj izraz u izvandramskim tekstovima onih kajkavskih pisaca koji su djelovali prije 1791. godine – što je, doduše, malo vjerojatno.²⁰ Ali ako se takva potvrda i nađe, Mikloušiću ipak pripada prvenstvo u tom smislu što je on bio *prvi* koji je svojim rukopisom taj termin u sjemenišno kazališno nazivlje *uveo*. To vjerojatno nije učinio na vlastitu ruku, već s privolom sjemenišnih profesora, onih koji su bili zaduženi za priređivanje dramskih tekstova i za kazališne izvedbe; možda se o tome čak savjetovao i sa svojim kolegama, bogoslovima starijih godišta. A upravo to što se nakon prikazivanja *Imenoslavnika* u sjemenišnim rukopisima naziv *igrokaz* javlja redovno, dokazuje da su ga prihvatili svi koji su se tada u Sjemeništu bavili dramsko-kazališnim radom.

*

Tvorbeni način prema kojemu je nastala složenica *igrokaz*, kajkavskim književno-jezičnim radnicima nije bio nepoznat. Složenice toga tipa (imenička osnova + spojnik + glagolska osnova + sufiks Ø) na kajkavskom su jezičnom prostoru nastojale i prije naziva *igrokaz*. To pitanje još nije proučeno, ali potvrđuju ga dva izraza koja su unesena u kajkavske rječnike, a navodi ih R. Zett govoreći o složenicama spomenutoga tipa.²¹ Prva je *krvotok*, koju je već I. Belostenec oko polovice 17. stoljeća uvrstio u svoj *Gazophylacium*, a druga je *ribolov*, koja je zabilježena u Šušnik-Jambrešićevu *Lexiconu* (1742). Obadvije idu u znatno ranije razdoblje nego riječ *igrokaz*, pa se ta ne smije smatrati za najstariju potvrdu kajkavskih složenica toga tipa uopće. Tim nazivom Mikloušić i sjemenišni dramski radnici u kajkavski jezik nisu uveli neku tvorbenu novinu; oni su se samo povelili za tvorbom kakva je u kajkavskoj jezičnoj praksi već postojala – očito još u davni.

*

Sjemenišni dramski rukopisi bezuvjetno sadrže veći broj s njemačkoga prevedenih riječi i fraza, jer *svaki* prevodilac takvu poslu nije bio dorastao, a *svaki* nije bio ni purifikator. Ali prevedenice stvorene *ad hoc*, u toku prevodenja, najčešće nisu prodirale u opću upotrebu, pa nisu ni uhvatile korijenja. Jedna je od takvih i prevedenica s njemačkoga *gledoigra*, koja je zauvijek ostala pokopana u Belostenčevu *Gazofilaciju*.

²⁰ U svom djelu *Rasipnoga sina historija*, Matijaš Magdalenić upotrebljava izraz *komedija* („Načinat je daval gusto komedije”); vidi: Olga Šojat, *Hrvatski kajkavski pisci*, II, str. 191, Zagreb, 1977.); prema kontekstu toga mjesta može se naslutiti da on taj termin uzima u značenju *drama općenito*. Isti taj izraz (*Comoedia*) Belostenec u prvom dijelu *Gazofilacija* (str. 320.) tumači riječima: „Komedija, pokazen [D.] prikaza. Veselo igre zkazanye, Peldokaza”. A Juraj Franjo Dijanić u *Predgovoru* svojoj *Hiznoj knjižici* (1797.; rukopis) za termin *komedija* – u današnjem značenju te riječi, to jest *vesela igra* ili *saljiva igra* – uzima riječ *šalnoigra* („šalnoigre ili komedije”). Ta je složenica možda nastala ugledanjem na njemačku složenicu *das Lustspiel*, ali prevedenica toga naziva nije. Kajkavski izraz *šalnica* ima isto značenje kao i štokavski *šala*, a njemački *die Lust* ima više značenja (veselje, zabava itd.), ali nijedno od njih nije *šala*. – Toliko kao prilog daljem proučavanju kajkavske kazališne terminologije.

²¹ R. Zett, n. dj., str. 106.

Purizam kojim su „Hrvati u 19. stoljeću izgrađivali svoj književni jezik nije specifičan samo za to razdoblje nego i za cijelu povijest hrvatskoga književnog jezika”,²² pa tako i za razdoblje kajkavske književnosti. I kajkavski se književni krug nastojao oduprijeti prodiranju prevedenica i tuđica, jer su pisci bili svjesni „da je sa svakom tuđicom [...] opasnost veća”²³ – opasnost po vlastitu nacionalnost i po vlastiti jezik. Zbog toga neki od njih izrijeком naglašavaju ljepotu i bogatstvo kajkavskoga jezika, a neki to neizravno potvrđuju biranim stilom i rječnikom svojih djela. Po svojim intelektualnim kvalitetama, ti su kulturni radnici bili sposobni da za određeni pojam stvore domaću riječ, ali nisu se ustručavali da se prema potrebi posluže i prevedenicom.

Novotvorine koje su u pojedinim jezicima nastajale u sličnim uvjetima, za slične potrebe i za slične pojmove, *moгу biti* prevedenice iz tuđega jezika, ali za *svaki* se neologizam ne može tvrditi da je preveden sve dok se to dokazima ne potvrdi.

*

Posljednjom izvedbom Sjemenišnoga teatra (1834.), naziv *igrokaz* nije nestao – sretno je prebrodio napuštanje kajkavskoga književnog jezika i ustalio se u štokavskom kazališnom nazivlju, gdje je sebi osigurao trajno i punopravno mjesto. A time je dokazao i svoju životnost.

*

Vrlo je korisno što je u stručnoj literaturi pokrenuto pitanje naziva *igrokaz* – pitanje koje zahtijeva nastavak proučavanja, posebno s obzirom na širenje te riječi u ostala hrvatska književna područja, pa i dalje.²⁴

Sažetak

Olga Šojat, Zagreb

UDK 801.541:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 25. rujna 1982.

Term 'igrokaz' in Kajkavian Literary and Linguistic Environment

This paper appears after several earlier reports which argued that the term *igrokaz* was a translation loan from German or Hungarian. The author has established that the first occurrence of the term within kajkavian theatrical terminology was in 1791. Her argued conclusion is that the term is autochthonous in the kajkavian environment, and was coined either by Mikloušić himself or appeared among the theatrically active seminarians.

²² Stjepan Babić: *Njemačke prevedenice – izazov našim lingvistima*, *Dometi*, XIII, br. 9, Rijeka, 1980; str. 93.

²³ Isto, str. 94.

²⁴ Zanimljivo je, na primjer, da je termin *igrokaz* iz hrvatskoga leksika prenesen u slovenski, kako nas o tome obavještava Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (Ljubljana, 1894., Reproducirani ponatis, „Cankarjeva založba”, 1974.; vidi: I, A–O, str. 292).